

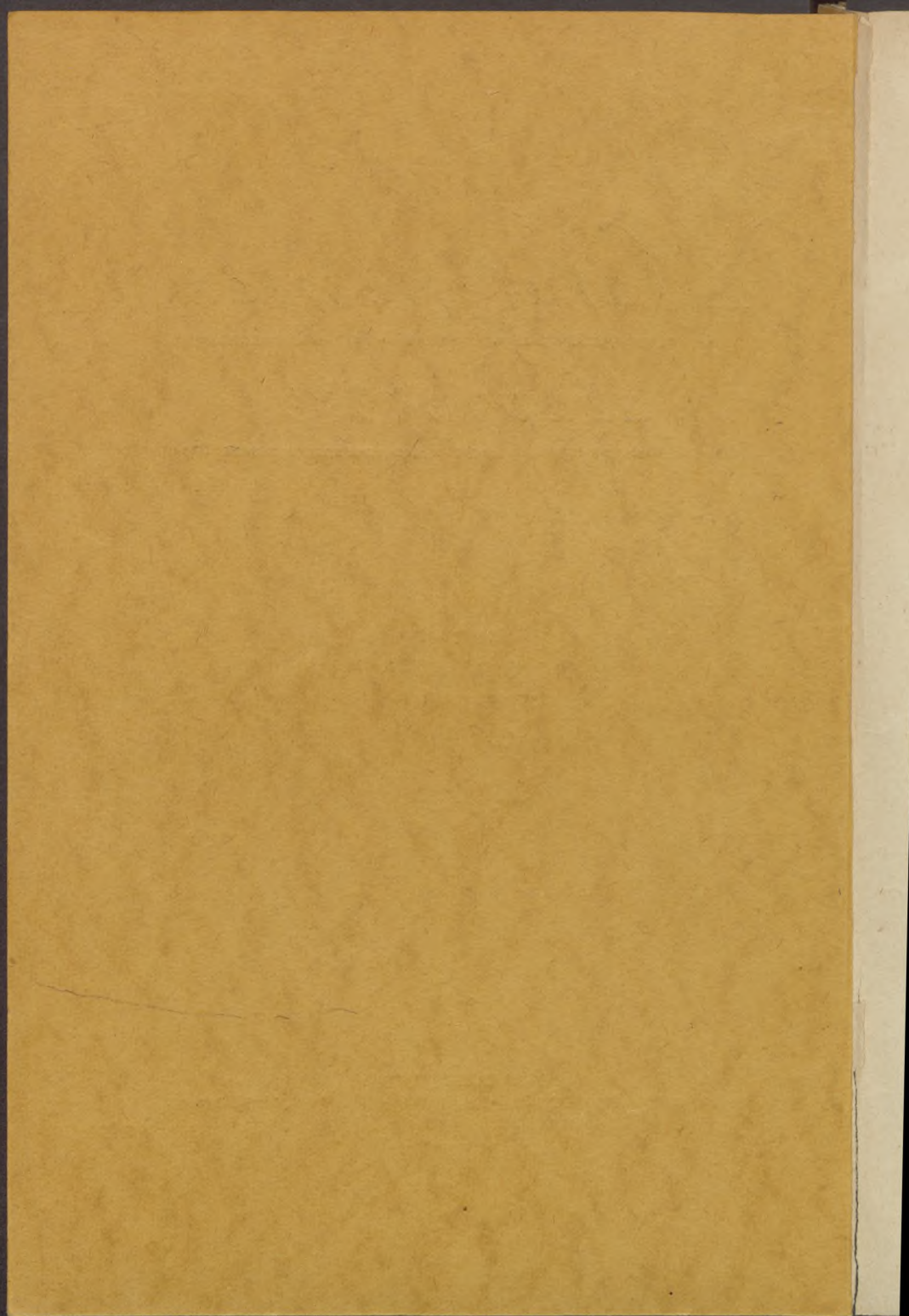
78250

9477

A falufejlesztés
~~~~~  
*alapvetése*  
~~~~~

IRTA
Dr. BODOR ANTAL
egyetemi m. tanár

BUDAPEST, 1931
Wodianer F. és Fiai Grafikai Intézet és Kiadóvállalat Részvénytársaság
Könyv- és Hírlapnyomdája Budapest, IV., Dalmady-utca 3-5-7.

A falufejlesztés

---

alapvetése

IRTA
Dr. BODOR ANTAL
egyetemi m. tanár

BUDAPEST, 1931
Wodianer F. és Fiai Grafikai Intézet és Kiadóvállalat Részvénytársaság
Könyv- és Hírlapnyomdája Budapest, IV., Dalmady-utca 3-5-7.

22

„Minden jobblelkű ember vágyódik
magán s környezetén szüntelen javítani“.

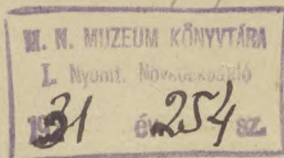
Gróf Széchenyi István

78250

Pol. g.
9477

Falufejlesztésnek nevezzük a törvényhozás, kormányzat és a társadalom ama tevékenységét, mely a falvak és a tanyavilág minden téren való haladását segíti elő, a lakosság életviszonyait javítja és elvándorlását ezzel megakadályozza. Az ezekre vonatkozó elméleti és gyakorlati ismeretek, célkitűzések és megoldásmódok tudományos kifejtése, iránytmutató rendszerbefoglalása s a falvak kialakulásának megvilágítása a falupolitika vagy falufejlesztéstan hivatása. **Bevezetés.**

A városfejlesztéssel szemben, amely elsősorban külső szépítés, rendezés s más műszaki vonatkozású tevékenység, a falufejlesztés ezek mellett társadalomnevelő és szervező munka is, amely arra törekszik, hogy a legtöbb faluban hiányzó kulturális, gazdasági és szociális érzéket, a szükséges szervezeteket, intézményeket és erőteljes közszellemet, mint a haladás előfeltételeit megteremtse. Tárgyköre ennél fogva sokoldalubb és az alföldi városok tanyavidékére, valamint a falu és város közötti ellentétek vizsgálatára és csökkentésére szintén kiterjeszkedik.

Minthogy az eltérő földrajzi és fejlődési viszonyok s faji összetétel miatt falvaink között lényeges különbségek vannak, a falufejlesztéstan a sokféle község típus szociográfiai vizsgálatára szintén kiterjeszkedik és arra törekszik, hogy a falvak ügyeinek intézői a néplélek eltérő sajátosságait, szellemi és anyagi szükségleteit s teherbíróképességét községenként figyelembe vehessék.

A falufejlesztés célja nem az, hogy a falut

a városhoz hasonlóvá tegye, hanem hogy tökéletesebb faluvá fejlessze, és annak a várostól elűtő sajátosságai és értékei, köztük népeletének és művészetének ősrégi formái megfelelően érvényre jussanak.

A tudományos rendszeren alapuló falufejlesztés gyakorlati jelentőségét növeli az a tapasztalati igazság, hogy egyes hiányok és bajok ötletszerű orvoslása s a falu egyoldalú erősítése helyett sokkal eredményesebb egy tervszerűen végrehajtott, széleskörű fejlesztő munka, mely a falu összes anyagi és szellemi erőit egyaránt felhasználja és gyarapítja. A műveltség és az anyagi erők fokozása szükséges az egészségügy javításához, viszont utóbbi nélkül nincs jelentős gazdasági és kulturális haladás s mindezek előfeltétele egy erős közösségi közszellem kialakulása.

Míg a múlt század kilencvenes éveiben a gróf *Károlyi* Sándor vezetése alatt megindult szövetkezeti és agrárpolitikai mozgalom tulajdonképpén gazdasági téren erősítette a falut, az utóbbi évtizedben a falusi élet és környezet szépítésére irányuló törekvés került előtérbe. A világháborút követő nagy átalakulás ugyanis a kisgazdaosztály társadalmi és politikai jelentőségét fokozta, régi adósságaitól való könnyű szabadulása s a termelés pár évi konjunktúrája anyagi helyzetét egyidőre megjavította, életigényeit és haladásvágyát növelte. A háború alatt városokban és a külföld szebb falvaiban megforduló katonák is ráeszméltek az itthoni életmód, építkezés, gazdálkodás hibáira s életviszonyaik javítására törekedtek.

Az állam és a társadalom figyelme szintén a falu felé irányult és így egyszerre több oldalról indult meg hazánkban a községfejlesztés munkája, valamint annak tudományos művelése is. A Budapesten 1920-ban felállított tudományegyetemi közgazdaságtudományi kar a

kötelező tantárgyak közé sorozta a falupolitikát, amelynek alapjait uttörő munkával s gondos szeretettel dr. *Steinecker* Ferenc professzor fektette le. Ugyanő a Faluszövetség vezetésében szintén közreműködve, az elméleti elgondolásokat a gyakorlatban kipróbálni és megvalósítani törekedett. Ez a kapcsolódás aztán az élethez közelebb hozta az egyetemi oktatást, másfelől helyesen alapozta meg a falufejlesztés gyakorlati munkáját.

A világháborút követő válságos esztendőkből azonban évszázadok mulasztását nem lehetett minden téren pótolni s elmaradt falvainkat a nyugat színvonalára emelni, ezért néhány szerencsés község szembetünőbb haladásától eltekintve a többiben az eredmények inkább a falvak belső életében, mint külső képen mutatkoznak. A tudományos munka terén azonban hazánk az elsők között halad, mert Németország egyik-másik egyetemének alapos szociográfiai kutatásaitól eltekintve, a falufejlesztés tana csak egy-két északamerikai egyetem agrárszociológiai és rokonirányú tanszékén részesül oly széleskörű művelésben, mint a budapesti közgazdaságtudományi kar falupolitikai kollegiumán és szemináriumában. Az új ismeretág azonban ezideig nálunk sem alakult ki teljesen, amiként még kiforratlan a vele rokon társadalomtan és szociográfia is, mely a falu és a tanyavilág sokoldalú kérdéseinek vizsgálatához és megoldásához nyújt eszközt és anyagot. Napjainkban az élet gyorsan változik, különösen hazánkban, hol az utolsó évtized gazdasági és társadalmi átalakulása és rázkódtatásai mindegyre újabb feladatokat és akadályokat állítanak elénk. Ezek aztán mind racionálisabb megoldási módokat kívánnak, amelyek tekintettel vannak a falu rohamosan növekvő szegénységére és más hiányosságaira.

Jelen tanulmány a változott viszonyokkal

számolva vet fel néhány ujszerű gondolatot, amely egy jobb jövő nagyvonalabb, tervszerű munkájának szintén alapjául szolgálhat. Előbb azonban rövid áttekintést nyújt a külföldi és hazai falvak fejlődésének menete s fejlesztésének módja és tanulságai felől.

A falufejlesztés munkája külföldön.

**A
falufejlesztés
ügye külföldön.**

A nyugateurópai falvak nagyobb kulturájukat és szebb épületeiket elsősorban annak köszönhetik, hogy társaséletük és építkezésük fejlődését hosszú elnyomatás és török-tatár pusztítás nem akadályozta úgy, mint hazánkban. A múlt század végének mezőgazdasági válságát is könnyebben viselték el, mert korábban gyökeret vert szövetkezeti szervezeteik olcsó hitelről s terményeiknek a közeli nagy piacokon való értékesítéséről gondoskodtak. Földesuraik résztvettek a falu közéletében, csinosításában, a sok fürdő- és nyaralótelep, bánya és iparüzem pedig emberöltők óta közműveket, egészségügyi, szociális és kulturberendezéseket létesített, szebb házakat épített és az egész vidékre nevelő, átalakító hatást gyakorolt.

Dániában.

Északon, különösen a skandináv félszigeten, a falusi építkezés mindezideig megtartotta ősi jellegzetességét és népies formáit. *Dániában* a közlekedés javulása s a belterjes gazdálkodásra áttérés az utóbbi évszázadban arra vezette a kisgazdákat, hogy tagosított birtokukra kiköltözve, tanyarendszert létesítsenek, amelynek központjaivá váltak a 15—20 házra leapadt egykori falvak.

Míg a városi életet kedvelő déli latin népeknél a falvak is évszázadok óta szűk utcákkal, magas házakkal és zsufoltan épültek, addig az északi germán és angolszász népfajok kedvelt ősi településtormája a nagykiterjedésű gazdasági telkekből álló falu volt. Mikor aztán a kapi-

talizmus és a gyáripár központosító ereje náluk rövidesen világvárosokat teremtett, az oda bevándorolt lakosság jórésze villanegyedekbe vagy falusias külterületekre költözött.

Angliában évszázadok óta szépen fejlődtek a falvak, ezért továbbfejlesztésük nagyobb gondoskodást nem kívánt. Az angol mindig szerte a falusi életet és környezetet s azok is, akik különféle okokból kénytelenek voltak a nagyvárosokba áttelepülni, szivesebben laknak falusias, kertes házakban. A hétmillió lélekszámú London, a világ legnagyobb városa, tulajdonképpen szintén villanegyedekből áll, telve régi, népies stílusban épült és berendezett családi otthonokkal. De járda, vízvezeték és a nagyvárosok kényelme a falvakban szintén megtalálható.

Mindezt a lakosság ősrégi kulturája, otthon szeretete, főképpen pedig az a körülmény segítette elő, hogy a gyarmatokon vagyont szerző angolok nagyrésze öregségére az anyaország falvaiban települ le s jelentékeny összeggel járul hozzá a közcélu befektetések és intézmények költségeihez. A főúri osztály is az év nagyrésztét falusi kastélyában tölti és jövedelmét ott költi el; ujabban pedig a nagyvárosok zaja, füstje s a közlekedési eszközök rohamos fejlődése, valamint a weekendmozgalom a városi lakosság mind nagyobb tömegeit vonzza állandó vagy ideiglenes tartózkodás céljából a vidékre. Mindezek jelentékenyen erősítik az angol falvakat és pótolják azt a nagy anyagi és emberveszteséget, amit a vámmentes olcsó külföldi termelvények a szigetország mezőgazdaságának régóta okoznak és a verseny miatt válságba jutott földmives- és bérlőcsaládok százezreit kivándorlásra, vagy a gyárvárosokba való áttelepülésre kényszerítették.

Az Északamerikai Egyesült Államokban, ahol nagyvárosok vagy elszórtan fekvő farmok vannak, aránylag későn indult meg, de ma

Angliában.

Észak-
Amerikában.

annál erőteljesebben folyik, különösen tudományos téren, a falufejlesztés munkája. Egyetemi tanszékeken foglalkoznak a faluelemezéssel és szociológiával s azok alapján jelölik meg a kormányzat és társadalom feladatait. A gyakorlati munka tervszerű előkészítése s a társadalom áldozatkészsége aztán figyelemreméltó eredményeket tud felmutatni. Az Egyesült Államok bőséges természeti kincseit kiaknázó gyár-
ipar a mezőgazda-vidék munkaerőit és vezetőembereit szintén a városokba vonzotta volt s ez a farmok termelését és közéletét gyengítette. *Roosevelt* elnök azonban e veszedelmet felismerve, 1911-ben nagyobb alapítványt tett oly tudományos munkásság támogatására, mely a falvak állapotait vizsgálja s a hiányokra és tennivalókra rávezet. A világháború után e mozgalom amerikai méretűvé vált s ma már vastag kötetek számolnak be több egyetem kutatóintézetében folyó munka eredményeiről. Náluk azonban az építés és szállítás kérdéseinél fontosabb a falusi vezetők képezése, mert a jó vezetés előnyét sokra becsülik. Nagy súlyt helyeznek a lakosság faji összetételének és tulajdonságainak vizsgálatára is, minthogy a fejlesztés lehetőségeit az egyes népfajok kulturfoka, társulási hajlama s más sajátosságai szerint igyekeznek megállapítani.

Olaszországban.

A latin népek közt az *olasz* falvak helyzete a világháború előtti évtizedekben, a mezőgazdasági válság és nagymérvű kivándorlás miatt szintén kedvezőtlen volt, bár a régi kulturájú városok közelsége s a nagymérvű nemzetközi idegenforgalom fejlesztő hatása sok falu csinosodását elősegítette. Ujabban a fascista mozgalom nagyarányú propagandával és pénz-áldozattal fokozza a termelést, csökkenti a behozatalt és kivándorlást, *Dopolavoro* nevű szervezetei pedig nemes szórakozáshoz juttatják a lakosságot. Mindezek jelentősen emelni fogják a falvak jólétét, színvonalát s a mezőgazdaság

világszerte érezhető válságát elviselhetőbbé teszik.

Franciaországban a falvak tulnyomórészt **Franciaországban.**

törpebirtokosokból álló lakosságát a városok gyáripara szintén aggasztó mértékben szívtá fel. A vidék elnéptelenülésének és városba-özönlésének súlyos következményeire a nyolcvanas években *Meline* földmívelésügyi miniszter és későbbi miniszterelnök hívta fel a figyelmet. »Vissza a faluba« című könyve a gróf *Károlyi* Sándor és *Darányi* Ignác vezetése alatt ugyanakkor megindult rokoncélu mozgalomban hazánkban szintén élénk visszhangra talált. Franciaországban azonban, egyik-másik elszigetelt akciótól eltekintve, ma sem folyik erős, egységes falufejlesztési munka. E törekvések annál jobb talajra és lelkesebb vezetőkre találtak *Belgiumban*, hol a fejlett gyáripar s a csillogóbb városi élet a vidék lakosságát szintén magához vonzotta. Jelen évszázad elején »A falusi élet színterére szolgáló egyesület« alakult ott, mely a falvak külső csinosítására és kereseti viszonyainak javítására törekedve háziipari és háztartási tanfolyamokat, versenyeket rendez és különös gondot fordít a falusi nőnevelésre és a szemléltető oktatásra. Az egyet az 1900-iki párisi és az 1910. évi brüsszeli nemzetközi kiállításokon falufejlesztési pavilont, 1913-ban pedig Gant-ban egy eszményi falut mutatott be a szükséges összes középületekkel, gazdasági és kulturberendezkedésekkel. »La ville modern« című díszes kiadványában részletesen ismertette e kiállítás anyagát és a faluszínter célkitűzéseit. *De Vuist* belga földmívelésügyi államtitkár kezdeményezésének köszönhető az is, hogy az egyes országokban működő falufejlesztő egyletek 1925-ben Brüsszelben s a szomszédos laakeri női háztartási iskolában nemzetközi kongresszust és kiállítást rendeztek és a belga *Graftiau* elnöklete alatt megalakították a »Falufejlesztő Egyletek Nem-

Belgiumban.

**A Nemzet-
közi Kong-
resszusokon.**

zetközi Bizottságát». Magyarország mindezen mozgalmakban méltóan vett részt és a Faluszövetség kiállítási anyaga a nagydíjat nyerte el. A második nemzetközi kongresszus 1927. évben az Északamerikai Egyesült Államokban Lansingban, a harmadik 18 ország kiküldöttjeinek részvételével 1929-ben Budapesten folyt le, a negyedik pedig 1930. év augusztus havában Belgium centennáriuma alkalmából Liégében volt. E kongresszusoknak a falufejlesztés általános érdekű kérdéseit tisztázó tanácskozásairól többnyelvű terjedelmes jelentések számoltak be. Brüsszelben elsősorban szervezeti, nevelési és faluszépítési kérdések kerültek tárgyalásra, Lansingban az északamerikai egyetemeken felkarolt faluszociológia és szociográfia jutott előtérbe, Budapesten pedig a népművelés, a szövetkezeti szervezés és a vezetőképzés kérdései szolgáltak a tanácskozás anyagául. Liégében legutóbb főképpen arról volt szó, hogy az iskolai és iskolán kívüli népművelés mit tehet a falusi élet és környezet javítása és a nép elvándorlásának megakadályozása érdekében.

Svájcban a »Bauernbund« elsősorban a gazdasági haladás ügyét szolgálja, a »Falusi ott-honvédő és népjóléti egyesület« pedig nevének megfelelő tevékenységet fejt ki. Utóbbi 1914-ben a berni nemzetközi kiállításon oly mintaszerű falusi házakat és berendezéseket mutatott be, melyeken a város káros átalakító hatása nem észlelhető.

**Német-
országban.**

Németországban a tervszerű falufejlesztés munkáját több, mint másfél évszázaddal ezelőtt Nagy Frigyes porosz király indította meg, aki az egészségügy, rendészet és a helyes gazdálkodás követelményeinek megfelelő telepesekeket alapított, a rendezetlen régi falvakat pedig ujjaépíttette. A német falvak fejlődését hosszú időre megalapozó munkáját utóbb a nép vezetői, különösen a lelkészek, majd a tani-

tók szövetkezetek alapítása s a népnek önszorgításra nevelése útján eredményesen folytatták. Részben ennek köszönhető az, hogy a mult századvégi mezőgazdasági válság nagyobb pusztítást nem okozott. A gyáripar hatalmas előretörése s a lakosság városbaözlése miatt elgyengült falvak azonban ott is gondozást kívántak s az ezirányu munkát Dr. *Sohnrey* Henrik, az egykori falusi tanító, utóbb neves író és egyetemi tanár indította meg. »Das Land« címen 1893-ban folyóiratot, »Deutsches Verein für Ländliche Wohlfahrts- und Heimatpflege« néven pedig egyesületet alapított és annak mintájára a birodalom többi részeiben hasonló nevű, Bajorországban pedig 1896-ban »Charitas« név alatt ugyanilyen célú egyletek alakultak. Ezek elsősorban a falu egészségügyi és szociális állapotainak javítására, a nép művelésére és nemes szórakozásainak biztosítására törekednek, nagy gondot fordítva a népélet és népművészet ápolására s városbaköltözésének megakadályozására. Évek során sokezer falusi nőt és férfit képeztek ki betegápolóvá, akik otthon ingyen gondozzák a betegeket, terjesztik az egészségügyi ismereteket és az orvos munkáját a kuruzslás és népbetegségek leküzdésében támogatják. A szabályosan és csinosan épült német falvak külső rendezésével és műszaki kérdéseivel ezek az egyletek kevésbbé foglalkoznak, inkább társadalomnevelő munkával erősítik a közszellemet és fokozzák a szülőföldhöz való ragaszkodást. Az erősebben szaporodó falvak emberfeleslegének elhelyezéséről *Sohnrey* úgy gondoskodott, hogy a gyéresebb lakosságú északkeleti porosz tartományokba való áttelepülésüket elősegítette s evégből telepítő egyesületeket alapított.

Ausztriában a világháboru előtt háttérbe szorult mezőgazdasági termelés fellendítése érdekében a tartományok mezőgazdasági kamarái buzgólkodnak. A községek szépítése, vil-

Ausztriában.

lamosítása, továbbá a régi népviselet és szokások felkarolása érdekében pedig az egyes vidékeken vagy községekben alakult egyesületek dolgoznak. A nép régi kultúrája, a vezetők jó példája és a kő, fa és más anyagok közelsége miatt ott a nép építkezése és életszínvonala régóta magasfoku. Legtöbb faluban az ipartelepek nép-jóléti és kulturintézményei, a nyaralásra alkalmas sok száz községben pedig az idegenforgalom érdekében szükséges beruházások segítetik elő a nagymérvű fejlődést. Kitűnő szállodák, szanatóriumok épültek és különféle intézmények tették kellemesebbé a falusi életet. Tudományos téren a »Heimatkunde« nevű mozgalom érdemel figyelmet, amely Ausztria és Németország sok községének és járásának alapos leírásával gazdagította a honismeret irodalmát. Legerősebb ez a munka a csehországi németek között, ahol a nemzeti ellenállás és öntudat erősítésére szolgál. Művelői elsősorban tanítók, kik a gyermekekkel szülőföldjüket megismertetve megszerettetni igyekeznek. *Csehszlovákiában* a falufejlesztő munka elsősorban a népiélet és népművészet felkarolására törekszik, egy kormányrendelet szerint pedig minden tizezernél népesebb községnek krónikáskönyvet kell vezetnie.

Az erdélyi szászoknál.

Különös figyelmet érdemel és reánk nézve igen tanulságos az *erdélyi szászok* falvainak fejlődése és közéleté. Ezek megdöntik azt a kifogást, hogy a magyar falvak színvonalát jelentősen emelni nem lehet, mert azok a nyugati kultúrától és piacoktól messze fekszenek. Ezzel szemben az igazság az, hogy a távoli kelet zord hegyvidékére nyolcszáz évvel ezelőtt telepített szászok falvai még szebbek, gazdagabbak és kulturáltabbak, mint aminők egykori hazájukban, Flandriában ma találhatók. E maroknyi földművelő nép évszázadok viharai között meg tudta őrizni nyelvét és nemzeti sajátosságait, mert erős volt az összetar-

tása és falusi közszelleme, amelyet nemzedékről-nemzedékre fejlesztett ki. Mindig egy fajta és gondolkodású volt náluk a falu és a város lakossága s városi pap, tanító, hivatalnok ma is többnyire csak az lehet, aki előbb falun működött s a szokásos külföldi tanulmányutján szerzett tapasztalatait itthon valamelyik község erősítésére fordította. Kitűnő iskoláik és társadalmi szervezeteik minden téren irányító közszellemet teremtenek. Náluk nem kap férjet az, ki a leányegyletben nem tanulta meg a csecsemő- és betegápolást, háziipart és háztartást és csak az az ifjú jut feleséghez, aki a legényegyletben a községért és társaiért éveken keresztül ingyen dolgozott. Minden aszszonynak részt kell vennie a községi nőegylet munkájában, gondozva a falu szegény betegeit, a temető virágdiszes sirjait és köteles szorgalmasan látogatni a továbbképző női tanfolyamokat. A község közéletében szava csak annak a férfiúnak lehet, aki mint a helybeli gazdasági egylet tagja fáradozik és áldoz a gazdasági ujitások kipróbálása és a jól beváltak meghonosítása érdekében. Különös szerepe van a Nachbahrungoknak, amelyek pénzbirssággal sujtják azt, aki bajbajutott szomszédján nem segít s a tűzoltástól, vagy más közhasznú munkától elmarad. A száz faluban nagy megtiszteltetés a községi bíróság, amire a legkiválóbb gazdák évekig készülnek s ha elnyerték, teljes erővel azon fáradoznak, hogy községükben minél több maradandót alkossanak. A családi és közélet minden tere hasonló szellemben van szabályozva s a falu külső képének és belső életének összhangja ennek köszönhető. A várfallal kerített régi templomok s más megbecsült emlékek közelében modern gazdasági és kulturintézményeik állanak. A szilárd építésű ősi házban régi népies butorok, edények mellett a technika vívmányai: telefon, rádió, az istállóban vízvezeték, a színben

pedig villanyerővel hajtott gépek láthatók. Mindenből a mult hagyományainak megbecsülése és a haladás vágya sugárzik ki. Ünnepeken mindnyájan ősi népviseletben vesznek részt az istentiszteleten és a délutáni közös összejöveteleken, ahol régi népdalok klaszszikus zenével, vallásos színelőadások tudományos szakkérdések megvitatásával váltakoznak. Mindezek tanulságosan mutatják a háttárontuli magyaroknak is, hogy egy kisebbség a városokból helyesen vezetett falvainak konzerváló és ellenálló erejével hogyan tudja fáját védeni és erősíteni.

A falufejlesztés multja hazánkban

A magyar falvak kialakulása.

Hazai falvaink kialakulásának vizsgálata során figyelmet érdemelnek azok a tényezők, melyek a különböző korszakokban fejlődésükre hatottak. A magyar falugondozás megalapítója *Szent István* volt, aki a keresztény hit terjesztése, megtartása és az óriási királyi birtokok hasznosítása érdekében falvakat építtetett és azokat különös gondozásban részesítette, hogy a szállásbirtokokon elszórtan élő magyar nemzetségeket odavonzza s templomok körüli zárt településre birja. Várispánjai rendet, jogbiztonságot teremtettek a falvakban, a szerzetesiskolák gazdálkodásra is tanítottak, a kolostorok szállást adtak az utasoknak, gyógyfürások mellé épített kórházaikban pedig a szerzetesek betegeket ápoltak. Amint *Szent István* utódai a királyi birtokokat sorra eladományozták és a várszervezet felbomlott, a falvak alapítása és a nép gondozása mindinkább a földesurak feladatává vált. Ezek nagyobb kedvezményekkel hívogatták be külföldről a fejlettebb kulturájú telepesekeket, akik aztán csinos falvakat építettek és vidéküknek mindenben követendő példát mutattak. Utak, hidak, mal-

mok létesítéséről a földesurak gondoskodtak s ez érdekükben állott, mert a vámok növelték jövedelmüket. Lakóhelyük számára rendszerint vásárjogot szereztek, hogy az urbéri szolgáltatásból befolyó terményeket otthon könnyen értékesíthessék. Minthogy e vásárhelyeken kereskedők és iparosok települtek le s szebb házak és vendégfogadók épültek, ennél fogva e falvak gyorsabban fejlődtek s egyik-másikuk később várossá alakult.

A kőben és fában gazdag hegyvidéken könnyebben ment az építkezés, míg az Alföldön ezek hiányában sár és nád szolgáltat anyagul s csak a templom és a kolostor épült itt-ott kőből és téglából. A hazánkon átutazó külföldiek feljegyzései szerint egyébként falvaink a törökidő előtt csinosság és jólét tekintetében nem álltak a nyugati nemzeteké mögött. A másfél évszázados török uralom és háborúk alatt azonban mindez megsemmisült. A meghódított területről elmenekültek a földesurak és többnyire a jobbágyok is, a vezetők nélkül maradt nép pedig az átvonuló ellenség elől elszéledt a pusztákon, vagy a mocsárvidékek nádasai közé rejtőzött. Ház helyett fedezékhez hasonló kezdetleges hajlékot, földbevájt putrit készített, hogy az ellenség észre ne vegye s fel ne gyujtsa. A kifosztás, beszállásolás és súlyos adóztatás elkerülése céljából minél szegényesebben lakott mindenki. Az Alföld népies építkezésének kezdetlegességén ma is meglát-szik, hogy a még nemrégén pásztorként élő jász-kunok amugyis szerényebb lakásigényei, építkezési anyagok hiányában és földrajzi vagy történelmi okok miatt csak igen lassan fokozódnak. Míg a régibb kulturájú és védettebb Felvidéken, Erdélyben és a nyugati határ szélén zavartalanul fejlődhetett az építkezés, az Alföldön csak az ellenségtől megkimélt néhány kiváltságos iparos- és kereskedőváros volt kivétel, ahova aztán a szomszédos falvak népe is

bemenekült és pusztán maradt földjei e városok hátarába olvadtak be.

Telepitések.

A török hódoltság megszűnte után a déli megyékben a hadvezetőség, máshol pedig a földesurak, a kipusztult falvakat külföldi, vagy felvidéki telepesekkel népesítették be s azok számára rendszerint építési anyagokat és más segítséget nyújtottak, hogy az otthonihoz hasonló szép házakat tudjanak emelni. Az új falvak egyenes utcáit, széles telkeit, — különösen az egykori temesi bánóság területén — katonai mérnökök szabták ki s ezért a rendezettebb és csinosabb telepesközségeket »mérnöki falvaknak« szokták nevezni. Mária Terézia 1763-ban kiadott »telepitési rendelete« gondosan előírta, hogy az új községek főutcái 18—20 öl s a mellékutcák 6—8 öl szélesek legyenek. Minden utkeresztezésnél kutakat kellett ásni s a nagyobb községek tartoztak kórházat építeni és orvost tartani. A rendelet a belsőtelkek nagyságát 1 katasztrális holdban állapította meg s azokra gyümölcsfákat, az utcákra pedig eper- vagy jegenyefákat kellett ültetni. Ezek az intézkedések a gyakori tüzek és járványok tovaterjedésének megelőzésére, részben pedig arra szolgáltak, hogy a télen falvakban elszállásolt katonaság egészséges, rendes lakáshoz juthasson. A csinosabb telepesközségeket lassanként a régi, rendezetlen falvak is utánozták, ha pedig egyik-másiknak görbe, szűk utcái leégtek, a hatóság vagy a földesur elrendelte, hogy az országút mellé települjenek át, vagy az eddiginél szélesebb utcákat hagyjanak. Az ujonnan kiosztott nagyobb telkeken aztán rendesebb házak épültek, a földesurak pedig az utcasorba való sűrűbb építkezést a robot és a dézsma könnyebb behajtása és a jobbágyok ellenőrzése érdekében is szorgalmazták. A visszafoglalás után, az ujjáteremtés nagy munkája során a falvak célszerű építésére s jövőbeli fejlődésük biztosítására a

telepítő katonai és más kincstári hatóságok, valamint a földesurak különös gondot fordítottak.

A városfejlesztés terén uttörő József nádor és gróf Széchenyi István munkásságát jóval megelőzve hazánkban a falufejlesztés már másfél évszázaddal ezelőtt tudományos és gyakorlati művelőre talált *Tessedik* Sámuelben, akinek már diákkorában gyalog tett tanulmányutjain szembetűnt a régi kulturáju Felvidék és az elhanyagolt Alföld falvai között lévő nagy különbség. Az erlangeni teológia és egyetem elvégzése után Németország több vidékét szintén bejárva és Nagy Frigyes falufejlesztő és népgondozó munkájának eredményeit csodálva fogadalmat tett, hogy életét az elmaradt magyar falvak felemelésére szenteli. Hazatérése után a felvidéki tótokkal betelepített Szarvas lelkesze lett és félszázadon keresztül sokoldalú és nagyjelentőségű munkásságot fejtett ki ott. Tessedik hamar rájött arra, hogy a felnőtteket nehezebb a haladásra rávezetni, ezért a fősulyt az ifjuság nevelésére fektette. Községének iskoláiban gyakorlatiasabbra tette az oktatást, majd 1779-ben Szarvason saját költségén gyakorlati irányú gazdasági és ipariskolát alapított és tartott fenn 25 éven keresztül. A gazdaifjakat ipari és kereskedelmi ismeretekhez és érzékhez juttatta, hogy termelvényeiket feldolgozni és értékesíteni is tudják. Tanítványaival, akiknek száma néha az ezret felülhaladta, megkedveltette a munkát, a hasznos ujitásokat, a gazdasági kísérleteket és őket környezetük hibáinak felismerésére és orvoslására rávezette.

Amikor szakiskoláját *József nádor* meglátogatta, tanítványai tervrajzokat mutattak be egy helyesen elrendezett faluról, amelynek utcáin és udvarain fák díszlettek, a házak előkerttel épültek s a hálósobák egészségi okokból az emeleten foglaltak helyet.

**Tessedik
uttörő
munkája.**

E tervrajzot Tessedik közölte a »A magyar földmives minő és milyen lehetne« című könyvében is, amely egy gondozatlan és egy gondozott falu állapotait párhuzamosan ismertette. E művében nemcsak az akkori alföldi falu szociográfiáját adta, hanem a javítás módját és eszközeit is megjelölte. Kifejtette a túl nagy és a túlkicsiny határu és lélekszámu községek hátrányait, ismertette a munkanélküliség megszüntetésének, a szegényügy rendezésének és a faluvezetők kiképzésének módját, továbbá a vagyonsbiztonság és az egészségmegővés szabályait s hangoztatta a társadalomnevelés fontosságát. Tessedik sokoldalú, gyakorlatias eszméinek csak egy részét tudta megvalósítani, mert a sikereit irigyelő kollégái elgáncsolták. A felvilágosodás korszakát követő reakciós idő sem volt alkalmas a népsorsát javító falufejlesztési törekvések megvalósítására, amelyek csak most, a világháborút követő nagy átalakulás során kezdenek méltánylásra találni.

Érdekes, hogy Tessedik az akkori rossz közlekedési, közbiztonsági és kulturális viszonyokra való tekintettel a pásztoroknak télen nyáron a pusztákon künnlakását hibáztatta épüget a tanyarendszert is, amely akkor kezdett kialakulni. Eleinte csak a jász-kun és hajdu szabadterületek és az alföldi városok földmivelői készítettek a szántóvá feltört pusztákon nyárilakásul, majd később állandó tartózkodásra alkalmas hajlékot, de örökös harcban állottak a hatósággal, amely főképpen közbiztonsági okokból ellenezte a buvóhelyül alkalmas tanyaházak emelését, eltiltotta a kéményépítést és széttörette a kemen céket. A kormány 1779-ben mozgalmat is indított az elszórt tanyáknak községekké való összevonása céljából, ami azonban elmaradt.

**Tanya-
rendszer
kialakulása.**

Később, a múlt század ötvenes éveitől kezdve, az urbériség megszüntetése után, a

volt jobbágyok is mind tömegesebben költöztek ki a távolfekvő pusztákra felosztott földjeikre s többnyire csak az öreg családtagok maradtak a község belterületén, a templom és a társaskör közelében. Ha a hatóságok a tanyarendszer gazdasági előnyeit idejében felismerve, tilalmazás helyett a kitelepülést megfelelően szabályozták volna, akkor a tanya világ rendezetlensége, kulturális és egyéb elmaradottsága ma nem lenne annyira szembeötlő. A tanyai nép társulási hajlama, műveltsége és életszínvonala azért is alacsonyabb, mert nem lakott közöttük középbirtokos, vagy más tanult ember, aki őket vezette és nevelte volna, úgyhogy többnyire iskola nélkül nőttek fel a gyerekek és orvos nélkül haltak el a betegek. A kőben és fában bővelkedő hegyvidék és a régi kulturájú Dunántul zárt településű falvainak képe már sokkal kedvezőbb. Legszebben fejlődtek azok, amelyeknek földesurai állandóan a faluban laktak, annak szépítésével s a nép sorsával törődtek és gazdálkodásban, építkezésben jó példát mutattak. Ilyen község azonban nem sok volt, a többiben legfenebb ispánok váltakoztak, akik csak a maguk, vagy gazdájuk hasznát nézték. Jegyzőnek, tanítónak régebben kevesebb befolyása volt s a szociális érzésű vezetők hiányát sok falu megszenvedte, különösen az urbériség megszüntetése után, amikor a jobbágy teljesjogu kiscgazdává vált, de hiányzott a tőkéje, szakismerete és szervezetsége ahhoz, hogy a régimódi terménygazdálkodásról rázkódás nélkül térhessen át a hitel- és pénzgazdaságra. A törvények szabadságot és módot adtak arra, hogy az erősek és életrevalóak boldoguljanak, de sem az állam, sem a társadalmon nem védte a változott helyzetében tájékozatlan kiscgazdát, aki a szükségessé vált beruházásokhoz a pénzt csak uzsorásoktól kapta s a váltókezességek és perköltségek miatt sokaknak gazdasága hamar dobra

**Mezőgazda-
ság válsága
és a falu.**

került. Amikor az amerikai verseny a buza árát a termelési költségek alá nyomta le, a falu elszegényedése általánossá vált. A tönkrement földesur hivatalt vállalt a városban, a birtokát vesztett kisgazda pedig elment gyárimunkásnak, avagy kivándorolt. A vezetők nélkül maradt és elnéptelenült falu ekként egyre gyengült és az erejét elszívó városok gyors fejlődése mögött mindinkább elmaradt.

Széchenyi István egykor azért akarta Pestet Budával egyesítve az ország életerős fővárosává tenni, hogy a haladás onnan a falvakra is kisugározzék. A kiegyezés utáni félszáz esztendő központosító, kapitalista irányzata azonban csak a városok szembetűnő fejlődését segítette elő. Nagymérvű állami beruházások, olcsó hitel s a feléjük terelt vasuti forgalom fokozták építkezésüket, gyárak és más vállalatok létesítését s mindezek fellendítették az ipart és kereskedelmet. Jutott pénz bőven a városok szépítésére is és a sokféle szórakozás, jobb kereseti lehetőségek odavonzották a vidék lakosságát. Erőteljes falufejlesztési politikával kellett volna e folyamatot megakadályozni, elősegítve azt, hogy a városba jutó anyagi és szellemi erők visszakerüljenek a faluba, miként a szív felrüssítve adja vissza a vért a testrészeknek.

Míg a nyugati államokban az olcsó amerikai buza versenyének pusztításait hamar ellen-súlyozni tudták s a nép kulturája, a nagyvárosok piacainak közelsége és a szövetkezetek módot nyújtottak arra, hogy a gazdák többet és olcsóbban termeljenek s a szemtermelésnél jövedelmezőbb tej- és kertgazdaságot, állat- és baromfitenyésztést karolják fel, addig hazánkban ezek az előfeltételek többnyire hiányoztak s a civilizáció minden vívmánya csak élesebbé tette a falu és a város között a különbségeket és ellentéteket. Egymásrautaltságuk miatt aztán ezt egyaránt megszenvedték.

Az állam a mult század végén a falu elsorvadásának veszedelmeit felismerve, egyelőre a leginkább sujtott rutén és székely vidéken segítőakciót indított s ez a nép gazdasági talpraállítása mellett a falvak külső rendezésére is kiterjeszkedett. Különösen a székelyföldi ki- rendeltség tett sokat magyaros népházak és cél- szerű gazdaudvarok létesítése érdekében. Az Erdélyben és Délvidéken végrehajtott állami telepítések a falufejlesztés törekvéseit szintén előmozdították. Ezek már a kiegyezés után megindultak, részben a délmagyarországi kincstári puszták benépesítése céljából, de nagyobb lendületet csak az 1894. évi telepítési törvény alapján nyertek, mert annak rendelkezései szerint megfelelő állami támogatás segítette elő a telepes falvakban a csinosabb építkezést és közcélú intézmények létesítését. Ezek a kipróbált terv szerint alapított és megfelelően gondozott mintaszerű új községek környékük fejlődésére szintén jó hatást gyakoroltak. Tanul- ságaik alapján készítette el dr. Darányi Ignác földművelésügyi miniszter 1909. évi nagyszabásu telepítési és birtokpolitikai javaslatát, amely azonban a megváltozott politikai viszonyok miatt törvényerőre nem emelkedett. E tervet megvalósulása a falufejlesztés ügyének erős lökést adott volna, mert az Alföldön annyira szükséges új községek létesítését is az eddiginél jóval nagyobb anyagi erővel kívánta elősegi- teni. Minthogy az 1867. év előtt tetemes költ- séggel végrehajtott kincstári telepítések tul- nyomórészben a nemzetiségeket juttatták föld- höz és csinosan felépített községekhez, szük- ségessé vált az, hogy az állami telepítések elő- nyében végre a szapora alföldi magyarság emberfeleslegei szintén részesüljenek és szá- mukra a hegyvidéken s az óriási határu alföldi pusztákon új falvak épüljenek. Ez javította volna az alföldnek különféle okokból kedvezőt- lenné vált községhatárait, települési és épít-

**Az állam
falufejlesztő
munkája.**

kezési viszonyait, melyeknek a multban elmaradt rendezése súlyos teherként hárult a jelen kormányzatra.

A világháboru következményei rávilágítottak arra a hibára is, hogy a nemzetiségek megnyerése céljából a különféle állami beruházások tulnyomóan az utóbb elvesztett ország-részek falvait fejlesztették s alig jutott valami az ellenzéki érzelmi színmagyar vidékekre, különösen az Alföldre. A kormány szívesebben juttatott a régi kulturáju hegyvidéknek utakat, államsegéllyel alapított iparüzemeket s tekintélyét növelő diszes középületeket, mint sok apró iskolát s más intézményt a tanyavilágnak, amely vezetők hiányában ezeket kevésbé sürgette. A gyorsvonatok csak átrobogtak az alföldi pusztákon, de kisvasut és jó utak nem kapcsolták be a tanyákat a forgalomba.

A falu gazdasági erősítésére szolgált az a lelkes társadalmi munka, amelyet gróf *Károlyi Sándor* és munkatársai az 1896-ban alapított Magyar Gazdaszövetség kezdésére, főképen a szövetkezeti központok és hálózat kiépítése, gazdakörök létesítése s a mezőgazdaság vámvédelme terén kifejtettek. Mindezek növelték a falusi lakosság társulási hajlamát, anyagi erejét és csökkentették elvándorlását, de az elmaradt magyar falvak minden téren való fejlesztésének munkája csak a világháboru után indult meg, amikor ezek a kérdések a közérdeklődés központjába kerültek.

**A falu
kérdéseinek
tudományos
művelése.**

A budapesti tudományegyetem mellett 1920-ban felállított közgazdaságtudományi karon nemcsak az agrár-, a szövetkezeti- és a szociálpolitika nyert tanszéket a Magyar Gazdaszövetség éléről meghívott dr. *Bernát István* és dr. *Czettler Jenő* professzorok személyében, hanem a falupolitika, vagy falufejlesztésen is, amelynek keretében dr. *Steinecker Ferenc* professzor a falu eddig elhanyagolt néplélektani, közigazgatási, szociográfiai, műszaki és kultu-

rális kérdéseit mélyítette ki. Szemináriumai dolgozatok, doktori értekezések, továbbá meghívott szakemberek előadásai foglalkoztak a falu és a tanyavilág kialakulásának, mai állapotának s jövőbeli fejlesztésének sokoldalú kérdéseivel és kiszállások, tanulmányutak segítettek elő a megismerés munkáját.

A falufejlesztés törekvéseinek gyakorlati megvalósítására *Rubinek* Gyula földművelésügyi miniszter 1920-ban a németországi »Falusi Otthonvédő és Népjóléti Egyesület« mintájára hasonló célú és nevű szervezetet alapított s az utóbb több rokonszerű intézménnyel egyesülve »Falu« Országos Földművelésszövetség nevet vette fel. Munkásságának kiindulópontja egy széleskörű adatgyűjtés volt, amely részletesen megvilágította a világháború után átalakult falvak állapotait, szükségleteit és módot nyújtott arra, hogy a különféle községtípusok részére más és más fejlesztési munkaterv készüljön, másrészt a falvak vezetőembereit a tennivalók helyes felismerésére vezette. Az öt év múlva megismételt adatgyűjtés a fejlesztési munka időközben elért eredményeit írta össze s ez a tanulságok levonását elősegítette. A Faluszövetség társadalomnevelő munkája során jeles írókkal propagandaszindarabokat készíttetett és azokat országsszerte díjtalanul osztotta szét. Ezek iskolai és műkedvelő-előadásokon eljátszva a szülők és a szereplők lelkébe egyaránt beleoltották az egészségvédelem, a szövetkezés és a haladás gondolatát s a népviselet, népművészet és a falusi élet szépségeinek megbecsülését. Az ismeretek terjesztése s a tudásvágy felkeltése céljából a szövetség falusi népakadémiákat szervezett, azok előadói számára vezérfonalakokat íratott s a »Falu Könyvtára« könyvsorozatában félszáz válogatott munkát adott ki. A »Falu« című folyóiratának rovatai hasznos olvasmányok mellett minden téren utmutatást nyújtottak s a hazai és külföldi kiválóbb falvak

**A Falu-
szövetség
munkássága.**

intézményeit és építkezését követendő például mutatták be. A társadalomnevelés munkáját hathatósan segítették elő 120 vidéki központon rendezett községfejlesztési kiállításai. A szövetség ezeken bemutatta a maga gazdag ismeretterjesztő vándorgyűjteményét, a helyes gazdálkodás, építkezés, egészségvédelem eszközeit, épületek magyaros terveit, népies berendezését s mindazt, ami széleskörű megismerésre és követésre érdemes, a verseny felkeltése céljából pedig a jelesebb kiállítókat érmekkel jutalmazta. Falufejlesztési osztályának mérnökei díjtalanul készítettek kulturházterveket, a szövetség sok községben villanytelepet létesített s részben állami támogatással népházakat épített. A falvak fejlesztésére szolgáltak a gazdaudvarszemlék is, amelyeken a legrendesebb gazdák kitüntetésekét nyertek, a munkaversenyeken pedig a mezőgazdasági munkákat leggyorsabban s legjobban végező ifjak jutalomban részesültek. A magyar dal, viselet és népszokások megbecsülése érdekében a szövetség népünnepélyeket, hangversenyeket rendezett s azokon a régi táncokat és játékokat is bemutatta. Vetített- és mozgóképelőadások, műkedvelő-szinielőadások szervezése, a rádió terjesztése, többszáz új népkönyvtár felállítása szintén arra szolgált, hogy a lakosság ne csak kenyérért, hanem nemes szórakozásait is otthon találja meg. A szövetség egyik törekvése az volt, hogy a nyaralásra és fürdőzésre alkalmas községekben sorra megvalósuljon mindaz, ami az itthoni nyaralást olcsóbbá és kellemesebbé teszi s pénzünk külföldre özönlését csökkenti. A *Nagy-maroson* 1925. évben rendezett fürdő- és nyaralófejlesztési kongresszusának tanácskozásai több fontos kérdést tisztáztak, de a szövetség másirányu erős elfoglaltsága miatt azok gyakorlati megvalósítása a jövő feladata maradt. Nap-tárai, folyóiratai és előadásai útján azonban igyekezett a lakosságot a nyaralóvendégekkel

való megfelelő bánásmódra ránevelni, miután idegenforgalmunk növelésének ez egyik előfeltétele.

A községeknek 1928. évben a Faluszövetség rendezésében lefolyt első országos kongresszusa a falu legkülönbébb kérdéseinek tárgyalása során a falu- és tanyafejlesztés feladataival szintén behatóan foglalkozott és szükségesnek tartotta a községek között a nemes verseny fokozását. Ennek megszervezése érdekében a kongresszus kívánatosnak tartotta azt, hogy jövőben csak azok a falvak részesüljenek állami beruházási segélyben, amelyek igazolni tudják, hogy céltudatos munkával a szomszédos községek fejlődését legtöbb téren felülmúlták. Utóbbi években a szövetség az állam megbízásából gépakciót is bonyolított le, kedvezményes áron traktorokhoz és kisebb gépekhez juttatva elsősorban az igaerővel nem rendelkező új törpebirtokosokat s azok gépbeszerző szervezetzeit. Ez az akció egyidőre háttérbe szorította a szövetség szépen megindult falufejlesztő és társadalomnevelő munkáját, mely a külföldi szakemberek elismerését és a Rokefeller-féle Nemzetközi Nevelésügyi Egyesület éveken keresztül élvezett anyagi támogatását méltán kiérdemelte.

A világháború után nagyobb figyelemre méltatott falvak erősödését több társadalmi szervezet tevékenysége mellett az állam fokozottabb áldozatkészsége és gondoskodása szintén jelentékenyen elősegítette. Dr. Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter sok községben orvosi rendelőt és lakást építtetett, jó vizű kutak furására pedig segélyt adott. Az egészségügyi érzék és ismeretek terjesztésére, mintajárások szervezésére s az Országos Stefánia Szövetség vezetése alatt álló anya- és csecsemővédő intézetek létesítésére sokat áldozott, több faluban pedig megkezdte az egészségügyi védőnők alkalmazását. Dr. gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter, főképpen a

**Községek
kongresszusa**

**Az állam
falufejlesztő
munkája.**

tanyavidéken 3400 népiskolai tantermet épített magyaros kivitelben, szaporította az önálló gazdasági népiskolák számát, falun is megszervezte az iskolán kívüli népművelést, ezenfelül nagyobb összegű állami hozzájárulással segítette elő a falusi kulturházak építését.

Mayer János földmivelésügyi miniszter egész munkássága a falu gazdasági és szociális erősítését szolgálja s mint a Magyar Gazdaszövetség és a Faluszövetség elnöke a társadalmi szervezetek és az államkormányzat tevékenységét egymással összhangba hozni törekszik. A mezőgazdasági kamarák felállítása, szövetkezeti központok támogatása a gazdaközönség megszervezését és helyes irányítását segítették elő. A birtokreform a törekvő kisemberek százezreit saját házhoz és földhöz juttatva a faluhoz szorosabban hozzákötötte és ezzel a községek erősödését is előmozdította. Sajnálatos azonban, hogy az Országos Földbirtokrendező Biróság a házhelyek kiosztásánál a jogi szempontok mellett az egészségügyi követelményeket és a falvak jövőbeli terjeszkedésének lehetőségeit kellő figyelemre nem méltatta. A földmivelésügyi minisztérium a Falusi kislakásépítő szövetkezet megalapításával ezideig 20 ezer házhelyhez juttatott részére olcsó törlesztéses anyaghitelről gondoskodott, a Faluszövetség útján pedig népházak építésére számos községnek jelentős állami támogatást nyújtott.

**Társadalmi
egyletek és
a falu.**

A társadalmi szervezetek között a Leventeegyletek az ifjúság testnevelése, ismereteinek és egészségügyi érzékének gyarapítása s a hiányzó közszellem és társulási hajlam megteremtése érdekében megbecsülhetetlen értékű munkát végeznek. A vidéken nagyrészt falusi gyermekekből álló Ifjúsági Vöröskereszt-egyletek a tanuló ifjúság tizezreit szociális és egészségügyi érzékre s háziipari foglalkozásokra nevelik, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének fa-

lusi fiókjai pedig a nőket háziiparra s az otthon csinotására és megbecsülésére vezetik rá.

A különféle hatóságok és egyesületek munkájának eredményei sok faluban már örvendetesen mutatkoznak. Legszembetűnőbben fejlődtek a gyári és bányavállalatokkal bíró községek, köztük Tatabánya, Dorog, Hatvan s a nemrégén várossá alakult Salgótarján. Az ipar-telepek egyébként a falufejlesztés terén vezető tényezőkké váltak, mert tisztviselőik és munkásaik jólétének és munkaképességének fokozása érdekében nagy költséggel közintézményeket létesítenek, amelyek aztán a környékbeli falvak fejlődésére szintén emelőleg hatnak. A Budapest körül fekvő egyes községek növekedése és erősödése is oly jelentőssé vált, hogy egyik-másikuk várossá alakult át, többen pedig egyesülve akarnak önkormányzathoz jutni. Lakosságuk jórészben a fővárosból települt ki s annak kulturigényeit a falusi szervezet és a fejlesztési munkában kevésbbé járatos vezetőség kielégíteni nem tudja.

A falvak fejlődése.

Addig is, míg a pestkörnyéki erősebb községek városokká alakulnak, szükséges, hogy közös érdekeik védelme és előmozdítása céljából külön szövetségbe tömörüljenek. Ennek mérnökei a nyugati világvárosok környékének tanulságai alapján készítsék el az egyes községek szabályozási tervét s a főváros egész vidékének egységes rendezési, közlekedési és fejlesztési munkaprogramját állítsák szintén össze. Még célszerűbb az, ha a főváros és a szomszédos községek, városok a Fővárosi Közmunkatanács és Pest vármegye közreműködésével, az önkormányzatok sérelme nélkül »Budapest és Környéke Szövetsége« néven az eszmei Nagybudapest közös társadalmi szervezetét megalkotják.

Mig régebben a járási székhelyek s más nagyobb községek vezetőosztálya a szükséges egészségügyi és kulturális beruházások érdekében a kisgazdákkal a képviselőtestületben gyak-

ran eredménytelen harcot vivott, a háboru után sok helyen már maguk a gazdák kezdeményeztek nagyobb szabású építkezéseket és hasznos mozgalmakat. Ez az örömdetes állapot azonban az állami pénzügyek rendezésével járó adóemelesek, katasztrófálisan leromlott terményárak s az aggasztó mértékben növekvő adósságok súlyos kamatterhei miatt az utóbbi években mind rosszabbra fordult. A községek lepadt bevételeikből az igazgatási költségeket alig tudják fedezni, elviselhető feltételű beruházási kölcsönt nem kaphatnak, sőt az 1928. év óta növekvő pénzhány miatt a magánépítkezés is szünetel. A haladás vágya megvan, de a kivitelhez szükséges anyagi erő teljesen hiányzik és emiatt a falvak külső fejlesztésének munkája, az itt-ott még felállított hősi emlékművektől és népházaktól, eltekintve legtöbb községben megakadt. Nagyobb tőkét kívánó építkezések és beruházások csak akkor kerülhetnek majd sorra, ha a mezőgazdaságnak európaszerte pusztító válsága megszűnik, a terményárak javulnak s kedvező feltételű törlesztéses kölcsönökhöz is hozzá lehet jutni. Addig a jövőbeli fejlesztés munkatervének előkészítése mellett az inkább munkát, mint pénzt igénylő nevelő és előkészítő tevékenységnek kell fokozottan megindulnia.

A falu fejlesztés jövőbeli feladatai

A falu fejlesztésnek fent ismertetett s nálunk vagy a külföldön már jól bevált módszerei és azok tanulságai a jövőbeli munka megszabásához magukban is kellő utmutatást nyújtanak. Ezeknek csak kiegészítésére szolgálnak a részben újszerű alábbi módok és eszközök, amelyek egyik-másika csak a jelen gazdasági válságot követő kedvezőbb viszonyok között kerülhet megvalósításra. A falu fejlesztés tanhivatása azonban az, hogy a távolibb jövő tervszerű munkáját szintén megalapozza.

**A falu
megismerése.**

Első követelmény az, hogy a falvak sorának országos és vidéki intézői a falufejlesztés módja, eszközei s a községek mai helyzete és törekvései felől kellően tájékozva legyenek. A falvak vezetői, leventéi és értelmesebb lakosai pedig alaposan ismerjék községük fejlődéstörténetét, mai közállapotait, erőforrásait és fejlesztésének lehetőségeit. E törekvések iránti érzéket fokozni kell a leendő vezetőkben is, evégből a papnöveldekben, jegyzői tanfolyamokon, tanítóképzőkben stb. a falu szociográfiájával kapcsolatosan a községfejlesztés alapismereteit néhány órán át szintén kívánatos előadni.

A helyes megismerés után jól átgondolt tervre van szükség, evégből minden valamirevaló község készítse el a maga fejlesztési munkatervét és abban fejtse ki mindama tennivalókat, melyek a község szellemi és anyagi előbbreviteléhez szükségesek s fokozatosan meg is valósíthatók. A tervezet jelölje meg a munkálatok sorrendjét, adjon lehetőleg számítást a befektetések jövedelmezőségéről, világítsa meg az esetleg szükséges tagosítás előnyeit s a termésmészeti kincsek és terméketlen területek hasznosításának módját. Mutasson rá, hogy minő szövetkezetek és egyéb intézmények létesítenők s azoknak egymást támogató együttműködését miképpen kell biztosítani. A kuruzslás, egyke, tüdővész, alkoholizmus, elvándorlás ellen hogyan kell küzdeni s miképpen lehet az uzsorát és a munkanélküliséget megszüntetni, a magyar viselet, népművészet megbecsülését elősegíteni, az idegen szokásokat és erkölcsöket kiszorítani stb. Mi módon lehet az egészség, tűzbiztonság és gazdaságosság követelményeinek megfelelően építeni és berendezkedni. Hogyan lehet a lakosság összetartását, a közügyek iránti érdeklődését, áldozatkészségét fokozni s a szükséges közműveket létesíteni. Miképpen kell a munkaerőt jobban kihasználni, a falu

A falvak fejlesztési terve.

nemes szórakozásairól gondoskodni s a községet minden téren a boldogulás útjára vezetni. E munkatervek elkészítése már azért is hasznos és kívánatos, mert a képviselőtestületben és a gazdakörben való megvitatásuk során a falu vezetőemberei és hangadó gazdái alaposabban foglalkoznak községük megoldásra váró kérdéseivel, a tennivalókra könnyebben rájönnek és a céltudatos falufejlesztő munkára ösztönzést nyernek.

Határ- rendezés.

Ha a határ rendezése, kikerekítése szükséges, a fejlesztési munkaterv annak helyes módját szintén jelölje meg, mert többszáz községünk határa különféle okokból igen helytelenül alakult ki. A vízszabályozás során vágott új folyómeder gyakran kettészakította azt, a belsőterület sokszor a határ közepe helyett annak szélén fekszik, a gazdák pedig a szomszédos községek hozzájuk közelebbfekvő határából szereztek parcellázás vagy földreform útján birtokot. Máshol a községtől messzeeső önálló pusztákat osztottak szét s e földekre kijárás a lakosságnak sok idő- és igaerővesztést okoz, ami a földek értékét és jövedelmezőségét jelentékenyen csökkenti. Evégből községenként gondosan meg kell állapítani azt, hogy a határ kikerekítése, egyes részek átsatolása, továbbá tanyaközpontok és új községek alapítása szükséges-e és az egyéni érdekekre való tekintet nélkül hogyan kell azt keresztülvinni.

Tanya- központok.

A falufejlesztés módja alkalmazkodjék az egymástól lényegesen különböző településformákhoz, így külön tervezet szükséges az alföldi városok és nagyközségek óriási határán létesítendő tanyaközpontok, vagy községek számára. Fel kell sorolni, hogy a városból minő hatóságok helyezendők ki, továbbá hogy a tanyai lakosság lelki és anyagi szükségleteinek kielégítésére templom, gazdakör, kisvasút, ipartelep, bor- és gabonarakta stb. hogyan létesüljön, Miután a tanyai nép elmaradottságának egyik

oka az, hogy vezetőosztálya s nevelő hatásu önkormányzata nincs, ezért önálló tanyaközségek alapítása a leghelyesebb s ahol ez még leküzdhetlen akadályokba ütközik, csak ott létesüljenek egyelőre tanyaközpontok.

Legalább 2—300 tanyaközpontot, illetve községet kell egy-kétezer főnyi lakossal s 4—8 ezer kataszteri holdnyi határral alapítani. Ez nagyobb költségbe nem kerül, mert csak a tanyavidék szerény igényeinek megfelelő középületeket kell fokozatosan felállítani. Az új iskola már legtöbb helyen megvan, ott lehet az istentiszteletet is tartani, amíg a templom felépül. Fontos azonban a terület helyes megválasztása és ebben egyéni érdek helyett a központi fekvés, könnyű közlekedés és az egészségügy követelményei legyenek irányadók. Az is szükséges, hogy a belterületül kiszemelt telkek nagyrészt a község vagy város a később felállítandó közintézmények számára idejében vásárolja meg s a piactér és utcák elhelyezésére készíttessen jó előre tervet.

A nagyhatáru alföldi városokat a józan belátás is vezesse arra, hogy eddigi szűklátókörű politikájukkal szakítva, a tanyaközpontok és községek alakulását ne akadályozzák, hanem inkább támogassák. A távoli város helyett jövőben a közeli tanyaközpontba bejáró gazdák ezzel sok költséget és munkaerőt fognak megtakarítani, ami aztán növeli jövedelmüket, vásárló erejüket és a város forgalmát is. A nagyhatáru Szeged, Hódmezővásárhely vagy Kecskemét lélekszámának és anyagi erejének gyarapodását, messze tulszárnyalja az amazoknál tízenötször kisebb területű Miskolc vagy Győr, amelyeket önálló falvak sűrű hálózata vesz körül. Az alföldi városok érdeke tehát azt kívánja, hogy körülöttük szintén minél több erős tanyaközpont és község alakuljon és az eddiginél jobban gondozott nép szorgalma a tanyavilágot mintagazdaságokká alakítsa át.

A két-háromszáz lakosu apró falvaknak oly fejlesztési munkatervre van szükségük, amely több gyenge törpefalunak egy erős községgé egyesülését segíti elő. Ez nemcsak az egybeépült kisközségeknél kívánatos, hanem az egymástól távolfekvőknél is. A legkönnyebben megközelíthető falu legyen a központ s a többi hozzá tartozzék, mert minél kisebb egyik-másiknak lélekszáma, annál nehezebben tudja a növekvő közköltségeket egymaga viselni. Néhol az is elegendő, ha önállóságának megtartásával több kisközség közösen létesít népházat s más intézményeket, amiként a körjegyző és orvostartás stb. költségeit máris egymásközt megosztva viselik.

Falu- statisztika.

Csonkamagyarországnak 1930-ban 11 törvényhatósági jogu és 45 megyei városa volt s ezekben az ország lakosságának 33%-a élt. Valójában azonban alig 27% a belterületükön lakók arányszáma, mert az alföldi városok népességének 40—50%-a küntlakó tanyai gazda. Így az ország összes lakosságának mintegy 73%-a falun vagy tanyán él. A nagyközségek száma 1069, a 2316 kisközség pedig 715 körjegyzőségbe van beosztva, úgyhogy egyre átlag 3.2% kisközség esik.

A kultúra haladása és a közszükségletek emelkedése egyre életképtelenebbé teszi a törpe községeket, amelyek közül 838-nak lélekszáma 500 főnél kevesebb. Az 1000—1500 lakosu 533 falu jórészt szintén körjegyzőségekbe van beosztva. Az 1500 főnél népesebb erős falvak száma 1026, de közülük 43-nak lélekszáma meghaladja a 10.000-t, ami több okból hátrányos, sőt Orosháza, Szarvas, Törökszentmiklós és Békés lakossága 24—28 ezer főnyi. Békés megye 25 községe közül nyolcnak népessége 10.000-en felül van, a nemrégén megyei várossá alakult Békéscsaba pedig 47.000 főnyi lélekszámával Európa legnagyobb faluja volt. A községek kiterjedését vizsgálva egészségtelenül nagy

Szarvas, Törökszentmiklós, Dévaványa, Sövényháza, Balmazújváros 45—57.000, Békés és Tiszapolgári 60—62.000 kat. holdas határa. Az Alföld városai között ezekben kikerekítve Debrecen 166, Kecskemét 163, Szeged 132, Hódmezővásárhely 132, Halas 112, Mezőtúr 71, Szentes 68, Nagykőrös, Karcag és Kiskunfélegyháza 66—67.000 kat. holdnyi határu. A városokat is beleszámítva legnagyobb egy helység átlagos kiterjedése (23—30.000 kat. hold) Csongrád-, Hajdu- és Békés megyében, 17.000 kat. hold Jász-Nk.-Szolnok- és 10.000 hold Pestmegyében. 20.000 kat. holdnál nagyobb határa van: Pestmegye 18, Jász-Nk.-Szolnokm. 15, Békés m. 14, Hajdu m. 9, Csongrádm. 8, Fejér-, Tolna-, Csanád m. 4, Szabolcs m. 3, Heves- és Bihar m. 2 és Borsod m. 1 falujának és városának. Ezzel szemben egyetlen községnek sincs 20.000 holdat meghaladó kiterjedése Zala-, Vas-, Moson-, Győr-, Abauj-Zemplén- és Nógrád megyékben, tehát a dombos és hegyes vidéken. A Dunántulon vannak a legapróbb községek, így megyei átlagban Vas megyében 1500 hold, Zalában 1800 hold, Sopron-, Győr-, Baranyamegyében 2—3000 hold a határ s csak a síkvidékű Fejér- és Mosonmegyékben éri el a 6—7000-t. Az 1925. évi 115.800. számú belügyminiszteri rendelet szerint ugyan a törpeközségek önállóságát meg kell szüntetni s az összeépült falvak egyesítendők, ez azonban ezideig csak néhány helyen történt meg.

A nagyobb községek fejlesztési munkatervének elkészítésénél fontos kérdés az, hogy a távoleső részek birtokosai kint laknak-e és ha nem, úgy ennek mi az oka? Dombos vidéken, ahol nincs tanyarendszer s a pacellázás vagy földreform során felosztott területek messze fekszenek, többnyire új községeket kell alapítani, esetleg a felosztott uradalom majorjának helyén. Költséges építkezésekre hosszú ideig

A jövő faluja.

nem lehet ugyan gondolni, de az alapokat jó előre úgy kell lefektetni, hogy a későbbi fejlődés és terjeszkedés lehetősége biztosítva legyen. E tekintetben gondolatokat és tájékoztatást nyújt a »Jövő faluja« című tanulmány, amely egy eszmei új község vázrajzát mutatja be a köz- és magánépületek, fásított utcák helyes elrendezésével. A határ közepén áll a belterület, a vidék népies stílusában, célszerűen építve. A vasutállomás és a község között van a liget, sporttelep, gazdasági iskolakert stb., melyek a falu későbbi nagyobbmértvű fejlődése esetén máshova telepíthetők át, értékessé váló területeket pedig később létesülő közhasznú intézmények részére lehet átengedni. A vasutállomás körül fekszenek a terményfeldolgozó ipartelepek: szövetkezeti malom, konzervgyár stb. Az állomástól külön gyalogsétány vezet be, kellő távolságra a poros kocsitól, s kisvasut visz az elszórtan és távol fekvő tanyákig, hol a nagyobb gazdák állandóan kint élnek, míg a törpebirtokosok bent a községben laknak s onnan művelik közeli zöldség- és gyümölcskertjüket s szántóföldjeiket. Az iparosok, tisztviselők és más szellemi foglalkozásuak életét a kulturházban nyújtott szórakozások, továbbá a sporttelep, fürdő stb. teszik kellemessé, ami a központba bejáró tanyai gazdáknak szintén rendelkezésére áll. Ez az eszmei terv a jobb jövő számára készült s ha ennek alapján most nem is épülhet fel egész község, csak minden falu megvalósít belőle valamit s fejlődése kereteinek lefektetésénél figyelembe veszi annak irányelveit, ha a falu vezetőembereit gondolatokra serkenti és tettekre buzdítja, már ezzel is teljesítette hivatását. A jövő falujának nagyméretű gipszmodellje az 1925. évi budapesti nemzetközi embervédelmi és egészségügyi kiállításon szintén bemutatásra került.

A kedvezőbb körülményei miatt gyors fejlődésre inkább számító fürdő- és nyaralóhelyek,

bánya- és ipartelepek, továbbá a Budapest körüli s más nagyobb községek fejlesztési munkatervei a különleges egészségügyi szociális és egyéb követelményeknek megfelelően, mérnöki szabályozási tervükkel kapcsolatosan készíten-dők el.

Fürdő- és nyaralóhelyeink színvonalának és befogadóképességnek növelése érdekében az államnak és társadalomnak az eddiginél sokkal többet kell tennie, hogy a nyaralás címén évente külföldre vándorló tízmilliókat itthontartva, azokat a hazai munkaalkalmak és fogyasztás növelésére s ezzel a falvak erősítésére lehessen fordítani. Az ország arra alkalmas vidékein minél több olcsó penziót és üdülőházat kell építeni, aminek különösen Ausztriában nagyszámmal találhatók, telve a magyar középosztálybeliek ezreivel. Utóbbi években egyes közintézményeink, így a Balatoni Szövetség Balatonfüreden s a Székesfőváros Balatonkenesén kitűnően bevált üdülőházakat létesítettek s azoknak állandóan nagy vendégforgalma s olcsó és kitűnő ellátása nyaralásügyünk helyes megoldására példát mutatnak. A Lilla-füreden 1930-ban megnyílt nagyszabású palotaszálló a túrázó külföldiek és módos emberek számára kiválóan alkalmas, de az állam megértő áldozatkészsége ezzel nem merülhet ki. Szükséges, hogy kamatmentes kölcsönnel, tervrajzok díjtan elkészítésével, utak és közművek létesítésével támogassa a hazai és külföldi vendégek ezreinek jutányos ellátást nyújtó fürdő- és nyaralótelepek fejlesztését. Ezek jogviszonyainak rendezéséről a régóta sürgetett, de életbe még nem lépett 1928. évi fürdőtörvény gondoskodik s annak egyik üdvös intézkedése az, hogy a községek e telepek idegenforgalmából eredő jövedelmeik egy részét a továbbfejlesztés költségeire kötelesek fordítani.

A falvak erősítésére szolgáló állami támogatást úgy kell nyújtani, hogy az necsak a hoz-

**Fürdő- és
nyaraló-
helyek
fejlesztése.**

**A falvak
versenye.**

zájútó néhány szerencsés községnek, hanem az ország minél több falujának haladását segítse elő. Evégből minisztertanácsban volna kimondandó, hogy egy-két év letelte után beruházási államsegélyt csak azok a falvak kapnak, amelyek fejlesztési munkatervüket a leghelyesebben készítették el s megbízható adatokkal igazolták, hogy céltudatos munkájukkal a szomszédos községek haladását a legtöbb téren felülmúlták. A környékbeli falvakkal való összehasonlítás megkönnyíti az érdemek igazságos elbírálását és hasznos nevelő hatást gyakorol, mert a lakosságot hibáinak felismerésére és a közelben látott jó példa követésére serkenti. Ha az államsegély elnyerését az ezután kivívott eredmények : a megjavított születési, termelési, művelődési s más adatok és arányszámok fogják eldönteni, akkor a szegény és visszamaradt törpefalvak szintén hozzájuthatnak az évi adóbevételeik tíz-huszszeresének megfelelő beruházási segélyhez, ha jó vezetés mellett nagyobb buzgósággal igyekeznek kedvezőtlen állapotaikat és adataikat megjavítani. Egyes kicsiny falvak szembeötlő eredményei aztán más gazdag nagyközségek, kényelmesebb vagy rosszabbul vezetett lakosságát szintén fokozott buzgóságra sarkalják. A magyar néplélek megmozdítására a nemes versengés felkeltése a legjobb eszköz, mert az államsegély nagy anyagi előnye mellett az elsőség dicsősége a községeket s lakosait fokozott erőfeszítésre fogja ösztönözni.

A mai súlyos gazdasági viszonyok között azonban vigyázni kell arra, hogy a verseny egyetlen falut se vigyen bele erejét meghaladó vállalkozásokba. Ezért az államsegély elnyerésének feltételeit úgy kell megszabni, hogy mutató és költséges külsőségek, kockázatos beruházások helyett tervszerű nevelő és önszerző munkára serkentsen mindenkit. Ez fejleszti ki azt a közszellemet, megértő együttműködést és kitartó tevékenységet, mely a távol keleten

lakó erdélyi szászok, a zord északon élő rokon finnek s a gyenge termőtalaju nyugati országok apró falvait a jólét magas fokára tudta emelni.

Az államsegéllyel ekként támogatott falu-
Állami feladatok.
fejlesztés eredményeinek biztosítása érdekében az állam másirányu erőteljes támogatására szintén szükség van. Megfelelő vám- és kereskedelmi szerződések, jó közlekedés s a szövetkezetek erősítése segítse elő a termelést és az értékesítést, olcsó hitel fokozza a talajjavítást, baromfitenyésztést, gyümölcstermelést és mindazon gazdasági ágakat, amelyekben versenyképesek vagyunk s amelyeknek biztosabb piaca, nagyobb jövedelme ellensúlyozni tudja a szemtermelés mai katasztrófális ráfizetéseit. Birtokpolitikai téren támogassa az állam azt a megoldást, mely a termelés színvonalának biztosítása mellett sok családnak tud munkát és keresetet nyújtani, az elavult földadókataszter kiigazításával s igazságos adózással pedig csökkentse az egyik-másik községben különösen súlyos közterheket.

Meg kell szüntetni a községi pótdadó kulcsának 50%-ra korlátozását, egyelőre legalább az alacsony kataszteri osztályozású vidékeken, hol a lakosság többet is elbir, ha ránézve hasznos kiadásokról van szó, míg a mostani pótdadóbevétel sok községben a legszükségesebb igazgatási költségeket sem tudja fedezni. Az illetékes állami és megyei tisztviselők azonban alaposan bírálják el az egyes falvak teherbíróképességét s megfelelő gyakorlati és szociális érzékkel irányítsák és ellenőrizték a bevételek hovaforrását s a községi és közbirtokossági vagyon hasznosítását. A belügyminisztérium 1925. évben bevezetett Fayol-rendszerű adagyűjtése a községek fejlesztési munkatervével kiegészítve e tekintetben jó szolgálatot tehet.

Minthogy a háboru után adósságaitól és adóterheitől jórészen megszabadult gazdasztály a magas terményárak mellett éveken

**A falvak
válságos
helyzete.**

keresztül szokatlanul kedvező helyzetbe jutva elszámította magát, tulhajtott árak mellett erején felül földet, gépeket vásárolt, építkezett s az ehhez szükséges pénzt a békebelinél kétfélször magasabb kamatra vette kölcsön, mihelyt a világválság folytán a terményárak felére, harmadára zuhantak, a hitelforrások elzáródtak s a közterhek megnövekedtek, a gazdaosztály váratlanul a legválságosabb helyzetbe került. Vásárló és fizetőképességének leomlása a többi foglalkozási ágakat szintén veszedelemmel fenyegeti, ezért terheinek könnyítése s értékesítésének elősegítése életbevágó országos feladattá vált. Ez tette szükségessé a bolettarendszert, az árverés előtt álló birtokok megmentését, a mezőgazdasági termények kivitelének állami támogatását s mindennekfelett a 12—18% kamatu váltókölcsonöknek olcsóbb törlesztésesre való konvertálását. A külföldi pénzpiac helyzete miatt azonban a záloglevelek kibocsátása két év óta szünetel s ha az végre meg fog indulni, tartani lehet attól, hogy az állami közbenjárásra, nehéz feltételekkel szerzett idegen tőkék nagyrésze nem a bajbajutott kisgazdák súlyos kamatterheinek könnyítésére, hanem a bankoknak nagyobb nyereséget nyújtó villa- és bérházépítések felendítésére fog szolgálni. Ezért indokolt az a kíváncsalom, hogy e tőkék elsősorban a gazdaosztály megmentésére, mezőgazdasági iparüzemek, továbbá az idegenforgalmat növelő s a külföldi nyaralást csökkentő üdülöházak stb. létesítésére fordíttassanak, amelyek nem csupán az építés tartama alatt, hanem azután is állandóan sok embernek nyújtanak munkát és keresetet s terményeink itthon való értékesítését elősegítik.

**Falusi
építkezés.**

Megfelelő módosításra szorulnak a vármegyék és a tanyás városok szabályrendeletei is, melyek a gazdák építkezésének módját, tűzrendészeti, egészségügyi és más szempontból

előírják. Alkalmazkodjanak azok a mai súlyos gazdasági viszonyokhoz s a vidékükön könnyebben beszerezhető építőanyagokhoz. Tanyán, ahol a tűz nem veszélyezteti a szomszédokat, meg lehet engedni a nádfedelet, amely télen meleget, nyáron hűvöset tart. Szegényebb családok a deszkapadló elkészítésére kapjanak pár évi haladékot, de annál szigorubban kell az új építkezéseknél megkövetelni az elszigetelőlemez és megfelelő nagyságu ablakok alkalmazását, amelyek utólag nem pótolhatók. Félvilágosító munkával, ingyen szétosztott célszerű magyaros tervrajzokkal s a falusi vezetőemberek példamutatásával arra kell törekedni, hogy a házak jobb kivitelben és lehetőleg előkerttel épüljenek, mely az ut porát felfogja. Minden falu fejlesztési munkatervében rá kell mutatni a gazdaudvar építésének és berendezésének legcélszerűbb módjára, követendő például állítva azt a házat, mely a gazdaságosság, egészség és a magyarosság követelményeinek leginkább megfelel.

A falufejlesztési munka sikeréhez kívánatos, hogy minden községnek legyen egy-két patrónusa, gondozója, akit nagyobb vagyona, összeköttetése, vagy szélesebb látóköre irányításra s példátmutató áldozatkészségre képesít s aki a falu személyi és érdekellentétei felett állva tekintélyének súlyával a falu többnyire széthúzó vezetőit és intézményeit nagy célok megvalósítására egyesíteni tudja. Elsősorban a földesur jólfelfogott érdeke és nemes hivatása elősegíteni, hogy faluja szép, benne az élet kellemes, népe művelt, egészséges legyen és számban, vagyonban gyarapodjék. A több adófizető közt megoszló közterhekből kevesebb esik reá, a szaporodó és így olcsóbb munkáskezek pedig a birtok jövedelmét növelik. Épügy szükséges az, hogy legyen minden valamirevaló falunak elméleti és gyakorlati képzettségű gazdatitkára, aki a szakismeretek terjesztése,

**A falu
gondozói.**

**Ipartelepek
falun.**

ujítások kipróbálása, gépvásárlás és egyebekben való tanácsadás terén a gazdaközönségnek önzetlenül segítségére álljon. E nagyjelentőségű intézmény megvalósítása érdekében a Faluszövetség a lépéseket már megtette.

Minthogy a falvak erősödését az ott működő ipartelepek jelentősen elősegítik, ezért kívánatos, hogy a mezőgazdasági termékeket feldolgozó üzemek minél több községben létesüljenek. Ezideig többnyire Budapest körül, vagy más nagy városokban épültek ezek, mert a gyárak vezetői, sőt a munkások is a falusi élettől idegenkednek. Ezt az okot kiküszöböli a községfejlesztés azzal, hogy kellemesebbé, vonzóbbá teszi a falusi életet. A városok olcsó telkei és kedvezményei felajánlásával vonzzák magukhoz a gyári vállalatokat, jövőben tehát az arra alkalmas községeknek ezt szintén meg kell tenniük.

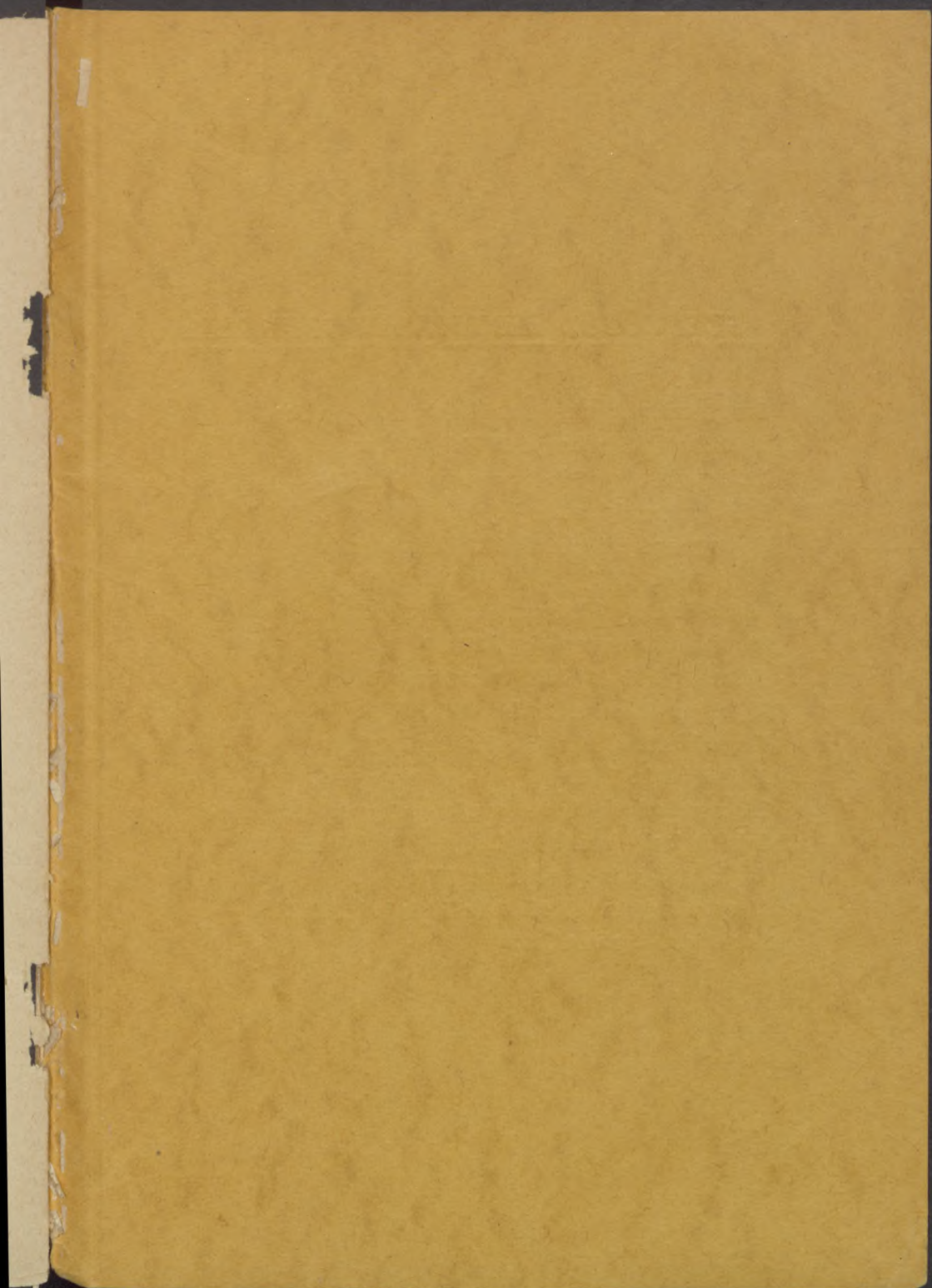
A falvak kulturális és gazdasági erősítésére tekintélyes összegeket áldozó erdélyi szász pénzügyintézetek példájára a mieink is juttassanak a falufejlesztés céljaira megfelelő segélyeket, versenydíjakat, mert a községek erősödésére fordított áldozatot a növekvő gazdasági forgalom többszörösen vissza fogja fizetni.

**Munka
közösség.**

A fejlesztési munka sikere érdekében az is szükséges, hogy a falu különféle egyletei, körői és szövetkezetei egymás közt munkaközösséget létesítsenek s még fontosabb az, hogy a működésüket irányító országos központi szervek maguk közt is szoros kapcsolatot teremtsenek. Ennek kimélyítése céljából az állam, a községek s a társadalmi szervezetek alapítsanak közös erővel falufejlesztési intézetet, mely a falvak állapotait, szükségleteit vizsgálja, a tennivalókra nézve utmutatást nyújtson, tervrajzokat készítsen, felülbírálja a községek fejlesztési munkatervét, tevékenységét s a legértelmesebb falvakat a beruházási államsegély elnyerésére javasolja.

SZERZŐTŐL MEGJELENT MUNKÁK:

- Erdélyrészi pénzüzetek nemzetiségi szempontból. 1904.*
A kisbirtok hitelreformja. 1905.
Vadászerdő telepes község monográfiája. 1907.
Délmagyarország multja és jelen közállapotai. 1908.
Délmagyarországi telepítések története és hatása a mai közállapotokra. 1914.
Lécfalva székely község a háboruban. 1917.
Mezőkövesd monográfiája. 1921.
Falusi egyletek és körök utmutatója. 1923.
A falu megismerése. 1923.
Tessedik Sámuel élete és működése. 1924.
A jövő faluja. 1926.
The model village, the village of the future in Hungary. 1926.
Száztíz községfejlesztési, egészségügyi és kulturkiállítás. 1927.
A községfejlesztés új módszere. 1927.
Magyarország termőföldjének értéke és terhei. 1927.
Le village hongrois. 1929.

